

Az „értelmező” homálytól a mítoszi kiteljesedésig

Néhány vonás nőfestőink portréjához

(Krajcsovics Éva)

Ha a fénytel telt homály – a levágott sarok, a tér mögötti másik tér, a tárgynélküliségben meglebegtetett szoba – *értelmezhet*, akkor Krajcsovics Éva festészete (a homály poétikája?) nagyon is meg van magyarázva. Ám ez a „magyarázat” sejtelemmel teli. Mintha mítoszi időutazásban vennénk részt, az egyik ajtó után – lásd Bartókot – egy másik ajtó nyílik. S utána megint egy. Ami nyitja-csukja eme „lekerekített”, szemérmenesen csupán a festő-problémákról valló varázslatot, az egyben időjáték is. Ha van a festménynek *napszaka* – miért ne volna? – végigkövethető a fénytel telt idő karakteres változása. Ebben a ritmustalan ritmusban világosodik meg (legalább is mi úgy érzékeljük) az az *illúziótlan* tér, amely belengi az egész képfelületet. A lélek – az időfaktor utáni újabb és újabb gyarapodással – szinte lélegzik. S ebben a finoman lüktető, mert a valóságos tárgyakat eltüntető, részeire bontó, az emlékezésnek ajándékozó intim közegben – idő és fény összhatásában – csaknem szakrálissá válik minden mozzanat. A motívum nélküli, mert fény kaszabolta érzelműkör éppen evvel a szünetlen emelkedéssel – a csönd növekvő tornyaival – lesz teljes.

(Bikácsi Daniela)

Az emlékezés homálya tárgy-valósággal tűzdelve is enigmatikus. S a két közeg, a jól megfestett háttér és a benne lebegtetett – vagy épp beléje szűrt – tárgy (fücsomó, lekaszált fű, kis uszadékfa, kútgyűrű, medenceszél, szarkofágrészlet) közötti kontraszt mellett is észlelni ezt a talányt. Az idő merevedett meg egy-egy pillanatra, vagy a lekerekített szépség (a fókuszba emelt dekorativitás) vívta ki magának, sőt sugallja az értelmezés megannyi módját? Mert amit látunk, az csak annak mögöttesével lesz teljes. Az organikus kert, a bibliai eredőkre visszautalva, élet és halál, elevenség és mozdulatlanság szimbólumává válik. Hiába a szöges élek, az erős – festőien erős – kontúrok ragyogása (az „ellengő” bizonytalan háttér melletti egyetlen bizonyosság), az érzékeltetett „rideg” szépségben, a gondolati építkezés minden téglájában ott a könyörtelen vég, az elmúlás, a foszló létbe való *beletántorodás* lehelete. Eme búcsúzó pillanatot a fűkatedrálisok, érzékelésünk természet-piramisai éppúgy jelzik, mint a temetőkert építészetileg – formabravúrt sem nélkülöző – remek falkiszögelései, a rajtuk lévő, belőlük sarjadzó fűoltárokkal.

(Vojnich Erzsébet)

A lét közepébe belehasítva ezeken a vásznanon – üres tereken, sötét lépcsőfordulókon, elárvult szobasarkokon, megdidergő, mert a víztől megvont medencéken – az emberi kitaszítottság, a fokról fokra való kiüresedés, az érzékszerveinket szétszerelő magány ül tort. Mintha Pilinszky János *KZ oratóriuma*, az ember lealjasodásához vezető meg-

SZAKOLCZAY LAJOS (1941) kritikus, művészeti író, szerkesztő. Legutóbbi műve: *Sorsszerűség, álmom, etika* (2012).

annyi kísérlet visszhangoznék. Nincs út, nincs megoldás, amely a megtisztuláshoz, a rabságból való kimenekítéshez, a bűnök alóli föloldáshoz (Dosztojevszkij) vezethetne. Az irgalom nélküli, metafizikus „gondokkal” telített világban – a zárkák, az ítélőszékek, a vallató szobák, a mindannyiunk torkát szorító kötél árnyékában – a valamely téren megdidergő villanypózna vagy a végítéletet visszhangzó szobasarok egyetlen szálon lógó villanykörtéje az ember láthatatlanul is látható haláltusájának a szimbóluma. Misztikus terek, homállyal teli kazamaták, bizonytalan, a menny és a pokol között hezitáló lépcsőfordulók jelzik a lét könnyörtelen végességét. Belénk égetve a magány, a fojtó idegenség, a „nem menekülhetsz” izgató-fölzaklató képzetét. Végül is azt az iszonytató valóságot, amelyet az ezeregy alakban megfestett különféle – sosem a megtisztulás ígézetében épült, ám inkább a halott-mosdatás vízióját fölkelő – medencék, földi boldogságunk lemeztelenítéseinek börtönei szimbolizálnak.

(Zöld Anikó)

Lehet Itáliának olyan lámpája, amellyel – minden fényforrás eredője a *homály* – átvilágíttatik létünk kerete, emlékezésünk sziklaszakadéka? Az utazások közben szerzett megannyi élmény nem csupán ihletadó lesz, ám a műveltségélményt – a szem olasz és görög kalandját – látomásként visszhangozva megteremti a maga számára az egyetlen kifejezésformát. Nem is annyira a táj bibliai Paradicsomként megjelenő egyes tisztaságforrásaira gondolok – itt az olajfa sosem utal az Olajfák hegyén átélt gyötrelmekre –, hanem az oszlopok, gótikus ívek, a csönd homályait megérezkítő halott-kamrák, az isteni méltóság kegyelmét az emberre átsugárzó katedrálisok végzetlen békéjére. Amely a Zöld Anikó-i piktúra boldogságforrása. Líraian visszafogott finom ecsetje, az emlékezés tornyairól leereszkedvén a lélek parancsait követve, zöld-barna derengésben tárja föl egy-egy évszázadok-évezredek által *megszentelt hely*, s a személyiségen átszűrt egyetemes kultúrélmény titkait. A hit kazamatái – az *én* önkifejezését segítő sötéten is fényes ösvények – arra mindenképpen jók, hogy ösztönözzék, segítsék eme végtelenül gazdag érzelmi világ kiteljesedését.

(Lovász Erzsébet)

Új-expresszionizmus? Egyéni, szellemiséggel, érzelemmel átfűtött magánmitológia? Mítoszi, saját műveltségélményét boldogságforrássá avató kitérülködés? A Föld, a káosz, az emberi rossz megannyi pillanatának rögzítése és meghaladása, a lángnak mint tisztítótüznek jelképerejű kivetülése? Lovász Erzsébet egyszerre bibliai indíttatású – melyben a bárány mindenkor *agnus Dei* – és a magánmítoszt valóság-paradicsomnak avató festészete a képfelületet azért népesíti be különféle, ám mindenkor szimbólumértékű figurákkal: az ég s föld között démonikus utat bejáró csigával, a világoszlopra csavarodott kígyóval, a kozmoszi időutazást végző Janus-arcú lényekkel, a világfa-életfa megannyi élő-lüktető alanyával, stb., hogy a szomorú aranykor mint értelmezhető *ikon* egyúttal a megváltás példatára is legyen. A Tudás fája hordozhat-e arkánumot az ember és a világ lealjasodása ellen? Szent Sebestyén sebe, de akár egy késsel fölhasított fa vére is, jelentheti-e emberlétünk – álombéli? valóságos? – tisztítótüzt? A mítoszt értelmező gesztus egy olyan, képkivágásában, faktúrájában, jelképszerűségében végtelenül gazdag világot nyit meg előttünk, amely bonyolult létviszonylataival is az ember halhatatlanságát vizionálja.

(Varga Patrícia Minerva)

A mítoszképzés különös formáját ragadta meg – vitte diadalra – Varga Patrícia Minerva festészete. A körüljárható valóságos terep (Torockó), a táj, a föld, a dombok lankája, a horhosok száraz, napégette szikársága, a búzaföldek – okkerben tobzódik a világ – sárgája, a sötétben kavargó víz és a szállongó felhők kékje mind-mind olyan lényeges, a *látomás* alapjául szolgáló elem, amely révén ember és világ, fény és sötétség, tegnap és ma, történelem és hitvilág valamiképp összetartozik. Ám ez csupán alapul szolgál – kivételesen feszes szerkezetben – a „háttérre”, vagyis a színekben-formákban dinamikus látványra „aggatott”, belé táplált *mítoszi tartalmak* kifejtéséhez. Ember formájú, de arctalan kőszobrok ritmusos vagy ritmustalan „menetelése” veszi körül a valamiképp kiemelt *jó* vagy *szent* helyeket, úgymondhatnám természetoltárokat. Menetelése? Valójában állnak, földre szúrt lényükkel figyelmeztetnek eme furcsa tárgyak, élő-holt oszlopok, mintha hitünk cövekei volnának. A tájra terített vörös szőnyeg, az irdatlan barnás-sárga hegyvonulatra terpeszkedő vörös éggel áttöri – tűzímádatot involválva, a vér színét poétikus ég-föld viszonylattá avatva – a valóság határait. S úgy válik egy egyéni – olajjal és pasztellel kivitelezett – látomás részévé, hogy némelykor klasszikusaink – Kölcsey, Petőfi, József Attila, Sinka – egy-egy idézete mottóként szolgál (értelmező gesztussal) az érzellemmel teli önkifejezéshez.

(Simonyi Emő)

A több évtizede Münchenben élő, a képzőművészeti akadémián festészeti anatómiát tanító művész expresszionista lázálma a mítoszi (bibliai) kötődések ellenére is valóság gyökerű. A színek, formák, emberi testek, mítoszi és hétköznapi alakok kavargásával megjelenített látomás mindannyiszor sokkol. Sok egyéb mellett ez a drámai kifejezőmód magában foglalja a hajdani Brücke-csoport dinamikus életszeretét (élethabzsolását), ugyanakkor a tragikus összeütközések (Káin és Ábel, a természet és a lét törvényeit áttörő *cunamik*) és a maszkos, harlekini igazságszolgáltatás kellemét és keserűségét magában hordó „zsánerek” megannyi formáját. A görög mitológia és a sivatagi éhség-szünetet tartó munkások eldorádója együtt képezi a gyötrető képvalóságot. Erő, zaklatottság jellemzi a mindig testek koszorújában – harcában és összeütközésében – megvalósuló expresszív látványt. Mózes kőtábla törése, Szent Jeromos extázisa, az egyensúlyozók, birkózók, akrobaták, szentek és szatírok, a végtelen törvényébe bele nyugodni nem tudó kitaszítottak megannyi cselekedete, az égő tigris (William Blake) és a toscanai medencében fürdőző püspök, valamint az ideg- s elmeosztályok kivetettjei lepik el a vásznat, mintha az egyetemes zuhanás (hét méter magas profán oltárkép) a megváltás reményében feledtetni tudná az emberiség összes bűnét. Megrendítő, párja nincsen piktúra. ◀